ISSN: 2985-0991 (Online)

JMDR
Journal of MCU Dvravati Review
วารสาร มจร ทวารวดีปริทรรศน์

ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 (มกราคม–มิถุนายน 2569) : Vol.5 No.1 January–June 2026
https://so10.tci-thaijo.org/index.php/jmdr
pp.81–91

รัฐบาลแรกแห่งสยามกับรัฐธรรมนูญฉบับ 2475

THE FIRST GOVERNMENT OF SIAM AND THE 1932 CONSTITUTION

สิริยากร คนบุญ[1], สตฤน ทัศทอง[2], อานนท์ รอดผุย[3], พินธกร นามดี[4]

Siriyakorn Khonbun[1], Satrin Tadthong[2], Anon Rodpuy[3] Pinthakorn Namdee[4]

นักศึกษาสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม[1-3]

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม[4]

Student in Social Study Program Faculty of Humanity and Social Science Nakhon Pathom Rajabhat University[1-3]

Faculty of Humanity and Social Science Nakhon Pathom Rajabhat University[4]

E-mail: cebiscuit@hotmail.com

Received 15September 2025; **Revised** 12 February 2026; **Accepted** 22 February 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดและนโยบายของคณะรัฐบาลชุดแรกที่ถูกตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2475 ที่สัมพันธ์กับรัฐธรรมนูญฉบับ 2475 โดยการรวบรวมข้อมูลทั้งเอกสารชั้นต้นและเอกสารชั้นรอง ที่เกี่ยวข้อง ผลของการศึกษาพบว่า รัฐบาลชุดแรกที่ถูกจัดตั้งขึ้นหลังการปฏิวัติใน พ.ศ. 2475 เป็นรัฐบาลที่จัดตั้งขึ้นภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทย ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการวางรากฐานระบอบประชาธิปไตยแทนระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยมีการจำกัดอำนาจของพระมหากษัตริย์ และมอบอำนาจอธิปไตยให้กับปวงชนชาวสยามตามหลักการ "อำนาจสูงสุดเป็นของราษฎร" การจัดตั้งรัฐบาลในครั้งนั้นมีลักษณะของการประนีประนอมกับกลุ่มอำนาจเก่า แม้คณะราษฎรจะมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่ไม่สามารถควบคุมอำนาจรัฐได้อย่างเต็มที่ รัฐบาลภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับ 2475 ได้กำหนดแนวนโยบายสำคัญในการพัฒนาประเทศตามหลัก 6 ประการของคณะราษฎร ได้แก่ หลักเอกราช ความปลอดภัย เศรษฐกิจ เสมอภาค เสรีภาพ และการศึกษา ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อสร้างสังคมประชาธิปไตยที่มีความเสมอภาค และความมั่นคงในระยะยาว อย่างไรก็ตาม การบริหารงานภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังคงเผชิญกับข้อจำกัดด้านโครงสร้างอำนาจและอิทธิพลของกลุ่มอนุรักษนิยม ส่งผลให้กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยเป็นไปอย่างล่าช้า และมีความขัดแย้งทางการเมืองเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: รัฐบาล, สยาม, รัฐธรรมนูญ

Abstract

This academic article aims to study the concepts and policies of the first government of Siam established in 1932 in relation to the 1932 Constitution. The study is based on both primary and secondary sources. Findings reveal that the first government formed after the Siamese revolution 1932 was established under Thailand's first constitution, which sought to lay the foundation for a democratic regime to replace the absolute monarchy. The

Constitution limited the powers of the monarchy and transferred sovereignty to the people under the principle that “sovereign power belongs to the people.” The formation of this government involved compromise with the old power elite. Although the People’s Party (Khana Ratsadon) played a key role in initiating political change, it was unable to fully control state power. The government under the 1932 Constitution introduced six core national development principles: independence, security, economy, equality, liberty, and education—intended to foster a democratic and equitable society with long-term stability. However, administrative challenges under this constitution persisted due to structural limitations and the continued influence of conservative forces, thereby hindering the progress of democratization and resulting in ongoing political conflict.

Keywords: Government, Siam, Constitution

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 นับเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในประวัติศาสตร์ไทย จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์สู่ระบอบประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ ซึ่งนำโดยกลุ่ม "คณะราษฎร" ที่ประกอบด้วยทหารและพลเรือนรุ่นใหม่ที่ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ คณะราษฎรมีเป้าหมายชัดเจนในการสร้างความเท่าเทียมทางการเมือง ลดอำนาจของชนชั้นนำดั้งเดิม และวางรากฐานระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทย แม้การเปลี่ยนแปลงจะสำเร็จโดยไม่เสียเลือดเนื้อ แต่กระบวนการสร้างประชาธิปไตยหลังจากนั้นกลับเต็มไปด้วยความขัดแย้งและอุปสรรคหลากหลาย ทั้งจากกลุ่มอนุรักษนิยมและระบบราชการเดิม การศึกษาการปฏิวัติของคณะราษฎรจึงมิใช่เพียงการมองเหตุการณ์ในอดีต หากแต่ยังช่วยให้เข้าใจพัฒนาการทางการเมืองของไทยในระยะยาว (ธงชัย วินิจกุล, 2548)

หลังเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 คณะราษฎรได้เสนอให้มีการสถาปนารัฐธรรมรัฐธรรมนูญเพื่อเปลี่ยนแปลงระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมรัฐธรรมนูญ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชวินิจฉัยยอมรับการเปลี่ยนแปลงโดยสันติวิธี เพื่อหลีกเลี่ยงความวุ่นวายที่อาจเกิดขึ้นในบ้านเมือง ส่งผลให้มีการประกาศใช้ “รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว” หรือ “ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475” ในวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2475 (ธำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2547) ถือเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกในประวัติศาสตร์ไทยที่รับรองหลักการปกครองประเทศโดยอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวสยาม แม้จะเป็นเพียงฉบับชั่วคราว แต่ก็ปูพื้นฐานสำคัญต่อการพัฒนาระบบการเมืองไทยและการออกพระราชบัญญัติรัฐธรรมนูญฉบับถาวรในเวลาต่อมา (สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, 2548)

การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475

Journal of MCU Dvravati Review (JMDR) Vol.5 No.1 (January–June 2026)

การเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยการปฏิวัติ เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2475 นั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญในช่วง ใหม่ของประวัติศาสตร์การปกครองของประเทศไทย เพราะเหตุที่ผลของ การเปลี่ยนแปลงนับแต่ครั้งนั้นเป็นต้นมา ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง รูปแบบการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นรูปแบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตย คณะราษฎรที่ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศไทยจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 นั้นประกอบด้วยคน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มนักเรียนไทยในต่างประเทศ และกลุ่มนายทหารในประเทศไทย บุคคลทั้งสองกลุ่มมีพื้นฐานการศึกษาคล้ายกันคือ ศึกษาวิชาพื้นฐานหรือวิชาชีพจากประเทศทางตะวันตกใกล้ชิดกับการปกครองของประเทศที่ตนไปศึกษา คือ ได้สัมผัสกับบรรยากาศการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เห็นความเจริญก้าวหน้าจากการที่ประชาชนในยุโรปตะวันตกมีส่วนร่วมในการปกครอง ประกอบกับบุคคลทั้งสองกลุ่มเป็นบุคคลที่มีสติปัญญาสูง ส่วนใหญ่ได้รับทุนเล่าเรียนหลวง จึงกำหนดในความคิดว่าตนควรจะมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ คณะผู้ก่อการยึดอำนาจการปกครอง ได้รวมกลุ่มกันที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ตั้งแต่ พ.ศ. 2469 ได้มีข้อขัดแย้งกับผู้ดูแลนักเรียนไทยในฝรั่งเศสซึ่งเป็นพระราชวงศ์องค์หนึ่ง ซึ่งกล่าวหาว่านักเรียนไทยเป็นพวกหัวรุนแรง ไม่ปฏิบัติตามระเบียบวินัย ควรเรียกบางคนกลับประเทศไทยท้า ให้นักเรียนในต่างประเทศมีพื้นฐานการไม่พอใจสถานการณ์บ้านเมืองเป็นส่วนตัว คณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่เป็นนักเรียนไทยในต่างประเทศเมื่อกลับมาถึงประเทศไทย ก็ได้เตรียมคณะผู้ก่อการการวางแผนยึดอำนาจโดยชักชวนให้กลุ่มนายทหารเข้าร่วมด้วย การยึดอำนาจการปกครองของประเทศไทยมีผู้กระทำมาครั้งหนึ่งแล้วใน ร.ศ.130 กระทำไม่สำเร็จ ดังนั้น คณะราษฎรจึงได้วางแผนอย่างดีป้องกันข้อบกพร่องที่อาจมีขึ้น และการที่ชักชวนทหารเข้าร่วมด้วย จึงทำให้เกิดความสำเร็จเพราะทหารมีอาวุธ ผู้บริหารประเทศยินยอมให้คณะราษฎรยึดอำนาจไม่โต้แย้ง ด้วยเกรงว่าพระบรมวงศานุวงศ์จนถึงประชาชนจะเป็นอันตรายเพราะอาวุธ (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2538)

ชนวนที่ทำให้คณะราษฎรลงมือวางแผนยึดอำนาจมีหลาย สาเหตุแรก ได้แก่ สภาพบ้านเมืองในช่วงเวลานั้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนาอภิรัฐมนตรีสภา ซึ่งสมาชิกทั้งหมดเป็นพระบรมวงศานุวงศ์ ด้วยเหตุผลที่จะให้แก้สถานการณ์ที่กล่าวว่า พระมหากษัตริย์กับพระบรมวงศ์ผู้ใหญ่แตกแยกกัน อภิรัฐมนตรีสภาช่วยแบ่งเบาพระราชกรณียกิจ ได้หลายประการแต่ความคิดของผู้ใหญ่และของผู้เยาว์กว่าย่อมแตกต่างกัน ดังนั้นการยับยังข้อเสนอบางเรื่อง โดยเฉพาะพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวที่จะพระราชทานรัฐธรรมนูญ ให้ประชาชนชาวไทยในวาระที่ราชวงศ์จักรีทรงปกครองแผ่นดินมาครบ 150 ปี จึงทำให้คณะราษฎรและกลุ่มหนังสือพิมพ์มองว่า พวกเจ้าหลงกับอำนาจ สาเหตุที่สองได้แก่ ปัญหาเศรษฐกิจของประเทศรายได้ไม่พอกับรายจ่าย สืบเนื่องจากเศรษฐกิจของโลกหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 และ การใช้จ่ายในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมุงกฎเกล้าเจ้าอยู่หัว การแก้ไข คือ การดุลข้าราชการ ยุบเลิกหน่วยงานต่าง ๆ ตัดทอนค่าใช้จ่ายของกระทรวง กรม กอง และเก็บภาษีบางประการเพิ่ม

การแก้ไขดังนี้ ก่อให้เกิดความไม่พอใจแก่ผู้เสียประโยชน์ ในวงการทหารก็เช่นกัน การขัดแย้งเรื่องงบประมาณกระทรวงกลาโหม จนถึงเสนาบดีกระทรวงกลาโหมขอลาออกจากราชการ จึงเป็นสาเหตุให้นายทหารคิดเปลี่ยนแปลงการปกครอง ในขณะที่มีการดุลข้าราชการออก ก็มีกลุ่มบุคคลมองว่าดุลออกเฉพาะสามัญชน ส่วนข้าราชการที่เป็นเจ้าไม่ต้องถูกดุล แล้วยังบรรจุเจ้าเข้าทำงานแทน สามัญชนอีก ความแตกต่างทางฐานะด้านสังคมก็เป็นอีกหนึ่งสาเหตุที่สำคัญที่สุดก็คือ ความล่าช้าในการบริหารราชการแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชประสงค์จะฝึกข้าราชการในสภากรรมการองคมนตรีให้

Journal of MCU Dvravati Review (JMDR) Vol.5 No.1 (January–June 2026)

เรียนรู้วิธีการประชุมปรึกษาแบบรัฐสภาเพื่อเตรียมการพระราชทานรัฐธรรมนูญ ก็ทำได้อย่างไม่มีผลเท่าไร นักพระราชบัญญัติเทศบาลซึ่งจะเป็นรากฐานของการปกครองตนเองก็ยังไม่ได้ประกาศออกใช้ และข้อสุดท้ายคือร่างรัฐธรรมนูญที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้ผู้ชำนาญการร่างไว้เสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ยังไม่ได้พระราชทานแก่ประชาชนการเปลี่ยนแปลงการปกครองกระทำได้สำเร็จ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานรัฐธรรมนูญให้แก่ประชาชน การปกครองของประเทศจึงเปลี่ยนไป คือ มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ พระมหากษัตริย์ทรงอยู่ใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ (กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, 2517)

รัฐบาลคณะราษฎร

สภาผู้แทนราษฎรเปิดประชุมครั้งแรกในวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ.2475 ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม หลวงประดิษฐ์มนูธรรม ได้ขอให้สมาชิกทุกคนยืนขึ้นกล่าวคำปฏิญาณตน ข้อความที่กล่าวคือ หลัก 6 ประการของคณะราษฎร เจ้าพระยามหิธร เสนาบดีกระทรวงมุรธาธรเป็นผู้อัญเชิญพระราชกระแสรับสั่งมาเปิดประชุมสภาแล้วพันเอกพระยาพหลพยุหเสนา หัวหน้าคณะราษฎรและผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร ได้กล่าวมอบงานการปกครองแผ่นที่คณะราษฎร ยึดไว้แก่สภา ผู้แทนราษฎร ต่อจากนั้นที่ประชุมสภาได้พิจารณาแต่งตังบุคคลดำรงตำแหน่งสำคัญ ต่อไปนี้

1. เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เป็น ประธานสภาผู้แทนราษฎร
2. พลตรีพระยาอินทรวิชิต เป็น รองประธานสภาผู้แทนราษฎร
3. หลวงประดิษฐ์มนูธรรม เป็น เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

ต่อจากนั้นที่ประชุมมีมติเลือกคณะผู้บริหารประเทศขึ้นคณะหนึ่ง เรียกว่า "คณะกรรมการราษฎร" เพื่อบริหารแผ่นดินต่อจากเสนาบดีที่พ้นสภาพไป แล้วเลือกพระยามโนปกรณ์นิติธาดา (ก้อน หุตะสิงห์) เป็นประธานกรรมการราษฎร หรือเทียบเท่านายกรัฐมนตรี ส่วนกรรมการราษฎรเทียบเท่ารัฐมนตรี ที่ประชุมสภาได้ตั้งคณะกรรมการราษฎรอีกชุดหนึ่ง จำนวน 7 คน เป็นกรรมการร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวร โดยคณะกรรมการราษฎรประกอบไปด้วยคณะกรรมการราษฎร จำนวน 14 คน รวมประธานกรรม 1 คน รวมเป็น 15 คน คือ (แจ่มจันทร์ ทองเสริม, 2542)

1. มหาอำมาตย์โท พระยามโนปกรณ์นิติธาดา ประธานกรรมการราษฎร
2. นายพลเรือตรี พระยาปรีชาชลยุทธ กรรมการราษฎร
3. มหาอำมาตย์ตรี พระยาศรีวิสารวาจา กรรมการราษฎร
4. นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา กรรมการราษฎร
5. นายพันเอก พระยาทรงสุรเดช กรรมการราษฎร
6. นายพันเอก พระยาฤทธิอัคเนย์ กรรมการราษฎร
7. อำมาตย์เอก พระยาประมวญวิชาพูล กรรมการราษฎร
8. นายพันโท พระประศาสน์พิทยายุทธ กรรมการราษฎร
9. นายพันตรี หลวงพิบูลสงคราม กรรมการราษฎร
10. นายนาวาตรี หลวงสินธุสงครามชัย กรรมการราษฎร
11. อำมาตย์ตรี หลวงประดิษฐ์มนูธรรม กรรมการราษฎร
12. รองอำมาตย์เอก หลวงเดชสหกรณ์ กรรมการราษฎร
13. รองอำมาตย์เอก ตั้ว ลพานุกรม กรรมการราษฎร

14. รองอำมาตย์เอก ประยูร ภมรมนตรี กรรมการราษฎร
15. นายแนบ พหลโยธิน กรรมการราษฎร

รัฐธรรมนูญฉบับแรกกับการเป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหารประเทศของรัฐบาล

ใน พ.ศ. 2475 เป็นปีที่มีความพยายามที่จะสถาปนาระบอบรัฐธรรมนูญขึ้นในเมืองไทยอย่างจริงจังเป็นครั้งแรก หลังจากได้มีการพูดถึงเรื่องระบอบนี้มาเป็นระยะเวลานานแต่รัชกาลที่ 5-7 ใน พ.ศ. 2475 นี้มีรัฐธรรมนูญถึง 2 ฉบับ ภายในเวลา 6 เดือน คือ "พระราชบัญญัติรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475” ซึ่งมีอายุอยู่เพียง 6 เดือน และ "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยามพุทธศักราช 2475” ซึ่งมีอายุยืนยาวกว่ารัฐธรรมนูญฉบับใด ๆ ของประเทศไทยอยู่ประมาณ 14 ปี และถูกนำมาใช้อีกครั้งโดยการแก้ไขเพิ่มเติมในปี 2495 อีกเป็นระยะเวลากว่า 5 ปี สำหรับรัฐธรรมนูญฉบับแรกซึ่งต้องกลายเป็นฉบับชั่วคราวนั้น กล่าวได้ว่าเป็นฉบับของคณะราษฎร โดยมีหลวงประดิษฐ์มนูธรรมเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการร่างขึ้นโดยมีเพียง 39 มาตรา การได้มาซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้มาจากเหตุผลและข้ออ้างที่ว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการ ดำรัสเหนือเกล้าฯ รับสั่งว่า โดยที่คณะราษฎรได้ขอให้อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยาม และได้ทรงยอมรับตามคำขอร้องของคณะราษฎร ดังนั้น ผู้ที่มีบทบาทในการนำมาซึ่งรัฐธรรมนูญ คือ คณะราษฎร นอกจากนั้นในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ซึ่งถือได้ว่าเป็นเอกสาร ทางการเมืองฉบับแรก ๆ ที่กล่าวถึง "อำนาจสูงสุดของประเทศนั้นเป็นของราษฎรทั้งหลาย" และผู้ที่จะใช้อำนาจดังกล่าวแทนราษฎร คือ พระมหากษัตริย์ สภาผู้แทนราษฎร คณะกรรมการราษฎร (คณะรัฐมนตรี) และศาล (พงษ์เพ็ญ ศกุนตาภัย, 2512) โดยเนื้อหาของรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ ซึ่งในรัฐธรรมนูญนี้ใช้เพียงคำว่า “กษัตริย์” ได้ระบุไว้ว่ากษัตริย์เป็นประมุขสูงสุดและเป็นเพียง "สัญลักษณ์ ของประเทศเท่านั้น พระราชอำนาจในเรื่องเกี่ยวกับนิติบัญญัติ เป็นหน้าที่ของสภา คือ สภาผู้แทนราษฎร ประกอบด้วยสมาชิก 2 ประเภท คือ ประเภทที่ 1 มาจากการเลือกตั้ง และประเภทที่ 2 มาจากการแต่งตั้งโดยคณะราษฎร อย่างไรก็ตามปรากฏว่าในช่วงเริ่มต้น ปรากฏว่ามีแค่สมาชิกประเภทที่ 2 เท่านั้น ดังนั้น ตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์จึงทรงมีอยู่อย่างจำกัด เช่น (สมพงษ์ เกษมสิน, 2515)

1. ในกรณีแต่งตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 ให้คณะราษฎรซึ่งมีคณะผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารเป็นผู้ใช้อำนาจ แทนจัดตั้งขึ้นเป็นจำนวน 70 นาย

2. ในกรณีของการยับยั้งเกี่ยวกับกฎหมายมีการระบุไว้ว่าในกรณีที่ไม่ทรงเห็นด้วยกับพระราชบัญญัติที่ผู้แทนราษฎรได้ประกาศออกมาทรงสามารถเก็บไว้ได้เพียง 7 วัน และจะต้องทรงส่งคืนสภาหากสภายืนยันตามมติเดิมก็สามารถออกใช้เป็นกฎหมายได้

3. ในด้านของฝ่ายบริหารซึ่งใช้คำว่า "คณะกรรมการราษฎร" มีการระบุว่าเป็นอำนาจหลักของสภาที่จะเลือก "ประธานคณะกรรมการราษฎร" หรือนายกรัฐมนตรี ขึ้นมา 1 นาย และประธานสภาเป็นผู้เลือกกรรมการราษฎรอีก 14 นาย

4. สภามีอำนาจที่จะเชิญกรรมการให้ออกจากหน้าที่แล้วเลือกตั้งใหม่ได้ซึ่งในความหมายปัจจุบันเท่ากับการลงมติไม่ไว้วางใจ และให้ออกจากตำแหน่งได้ กล่าวโดยรวม รัฐธรรมนูญฉบับนี้จำกัดอำนาจของพระมหากษัตริย์ จำกัดอำนาจของฝ่ายบริหาร และให้อำนาจส่วนใหญ่ตกอยู่กับสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งในสมัยแรกนั้นสมาชิกทั้งหมดมาจากการแต่งตั้งโดยคณะราษฎร

ดังนั้น จึงไม่น่าประหลาดใจที่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ไม่เป็นที่ยอมรับขอฝ่ายอนุรักษ์นิยม และการเจรจาต่อรองให้กลายเป็น “ฉบับชั่วคราว” โดยจะต้องมี “ฉบับถาวร” ประเด็นนี้ต่อมาภายหลังจึงความบาดหมาง

ระหว่างคณะราษฎรกับรัชกาลที่ 7 โดยที่รัชกาลที่ 7 ทรงได้รับความสนับสนุนจากขุนนางในระดับ “พระยา” ของระบอบเก่า

ในวันที่ 28 มิถุนายน เมื่อได้มีการเปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งแรก ที่ประชุมเลือกประธานสภาผู้แทนคนแรก คือ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (อดีตเสนาบดีกระทรวงธรรมการสมัยรัชกาลที่ 6) เลือกประธานคณะกรรมการราษฎร (นายกรัฐมนตรีคนแรก) คือ พระยามโนปกรณ์นิติธาดา (ก้อน พุทธสิงห์) และได้มีการตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญจำนวน 7 นาย โดยมีพระยามโนปกรณ์นิติธาดา เป็นประธาน และมีหลวงประดิษฐ์มนูธรรมซึ่งเป็นสมาชิกคณะราษฎรเพียงคนเดียวเป็นกรรมการ (ต่อมาภายหลัง ได้เพิ่มกรรมการอีก 2 นาย โดยมีพระยาศรีวิสารวาจา อดีตปลัดทูลฉลองกระทรวงการต่างประเทศ เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับตามแนวพระราชดำริของรัชกาลที่ 7 สมัยก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองปี 2475 อีกคนหนึ่ง คือ นายพลเรือโท พระยาราชวังสัน) ในคณะอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรนั้น สมาชิกส่วนใหญ่เป็นขุนนางในระบอบเก่าในระดับ "พระยา" สะท้อนให้เห็นว่าลักษณะรัฐธรรมนูญนี้จะออกมาในแนวใด ด้านหนึ่งดูเป็นเรื่องของการประนีประนอมระหว่างคณะราษฎรกับเจ้านายและขุนนางระดับอาวุโส แต่อีกด้านหนึ่งก็ถือได้ว่าเป็นความเสียเปรียบและพ่ายแพ้ของคณะราษฎร ซึ่งเมื่อยึดอำนาจได้แล้วไม่มีกำลังและฐานอำนาจพอที่จะผลักดันไปในแนวทางของตนได้อย่างเต็มที่

รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ใช้เวลาร่างเพียง 5 เดือน และเข้าประชุมพิจารณาในสภาผู้แทนราษฎรเพียง 4 วัน (ระหว่าง 25-28 พฤศจิกายน) และก็ออกประกาศใช้ในวันที่ 10 ธันวาคม ซึ่งเป็นวันหนึ่งในจำนวนวันที่รัชกาลที่ 7 ทรงให้โหรหลวงหาฤกษ์วันถือว่าเป็นสิริมงคลที่จะออกประกาศใช้ และใน "วันพระราชทานรัฐธรรมนูญ" ก็ทำเป็นพิธีอย่างใหญ่โตเพื่อสร้างความหมายให้กับรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ในขณะเดียวกันก็สถาปนาความสำคัญให้กับพระมหากษัตริย์ในฐานะ "ผู้พระราชทานรัฐธรรมนูญ" มากกว่าการที่คณะราษฎรนำมาซึ่งรัฐธรรมนูญอย่างในกรณีของฉบับแรก 27 มิถุนายน เมื่อประกาศใช้รัฐธรรมนูฉบับ 10 ธันวาคมแล้วโดยวิถีทางการเมืองแบบใหม่ในรูปของประชาธิปไตย ฝ่ายบริหารก็ลาออกเพื่อให้มีการแต่งตั้งใหม่ พระยามโนปกรณ์นิติธาดาในฐานะประธานคณะกรรมการราษฎรและบรรดากรรมการราษฎรอีก 14 นาย (ซึ่งเปรียบเสมือนรัฐบาลเฉพาะกาลหรือชั่วคราว) จึงสิ้นสุดวาระ รัชกาลที่ 7 ได้มีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งผู้บริหารชุดใหม่ในนามใหม่ คือ เป็นนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีจำนวนทั้งหมด 20 นาย ทั้งนี้ ไม่ได้ใช้นามตำแหน่งว่า ประธานคณะกรรมการราษฎร และกรรมการราษฎรอีกต่อไป

เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้บริหารชุดนี้ได้รับการแต่งตั้งให้บังคับบัญชากระทรวงโดยตรง ไม่ได้เป็นตำแหน่งบริหารแบบ "คณะกรรมการราษฎร" ซึ่งมีลักษณะชั่วคราวและทำหน้าที่เป็นองค์กรกลางระหว่างสภาผู้แทนราษฎรกับกระทบวง กรม ซึ่งไม่ได้มีลักษณะที่เป็น "ฝ่ายบริหาร" อย่างแท้จริง คณะบริหารใหม่นี้มีพระยามโนปกรณ์ฯ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี มีรัฐมนตรีประจำกระทรวง 7 กระทรวง รัฐมนตรีลอยอีก 13 นาย และรัฐมนตรีประจำกระทรวงทั้งหมดเป็นขุนนางจากระบอบเก่า มีบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยา 2 นาย พระยา 5 นาย ส่วนรัฐมนตรีลอยกับก็ยังมีพระยาอีก 5 นาย พระ 1 นาย หลวง 4 นาย และผู้ไม่มีบรรดาศักดิ์ 3 นาย ในบรรดารัฐมนตรีลอย 13 นายนี้ก็มีสมาชิกของคณะราษฎรอยู่ 10 นาย จะเห็นได้ว่าอำนาจของฝ่ายบริหารนั้นอยู่ในกลุ่มของขุนนางระดับเจ้าพระยาและพระยา โดยที่บรรดาพระยาในวัยระหว่าง 40-50 ปี เป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญ จากระบอบเก่าในขณะที่อัตราส่วนของคณะราษฎรนั้น มีครึ่งหนึ่งของคณะรัฐมนตรีทั้งหมดก็ตาม แต่ก็อยู่ในตำแหน่งลอยทั้งหมด เช่นกัน ชี้ให้เห็นการประนีประนอมอย่างสูงระหว่างระบอบเก่าและระบอบใหม่ แต่ในขณะเดียวกันก็ชี้ให้เห็นว่าอำนาจการปกครองนั้นระบอบเก่ายังทรงพลังอยู่อย่างมาก ระบอบ

Journal of MCU Dvravati Review (JMDR) Vol.5 No.1 (January–June 2026)

ใหม่และคณะราษฎรไม่สามารถผลักดันให้ตัวแทนของตนเข้าคุมตำแหน่งสำคัญๆ ได้น่าสังเกตอีกว่าแม้จะมีการแต่งตั้งฝ่ายบริหารชุดใหม่ขึ้นตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ก็ตาม แต่ฝ่ายนิติบัญญัติหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวน 70 นาย ที่ได้รับการเสนอชื่อแต่งตั้งโดยคณะผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร (สำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2557)

หลักคิดของรัฐบาลชุดแรก

จากคำแถลงนโยบายของรัฐบาล สามารถสรุปหลักคิดและนโนบายของรัฐบาลชุดแรกได้ ดังนี้ (รุ่งฤทธิ์ ศยามานนท์, 2519)

1. หลักเอกราช จะรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่น เอกราชในทางการเมืองในทางการศาลในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศไว้ให้มั่นคง” เนื่องจากปัญหาสำคัญในสมัยนั้น นั่นคือ การสูญเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ส่งผลให้คนในบังคับของต่างชาติหากทำความผิดในดินแดนของรัฐสยามสมัยนั้น จะต้องพิจารณาความผิดตามหลักกฎหมายของชาตินั้น ๆ ไม่ให้ยึดหลักกฎหมายของสยาม จากหลักการดังกล่าวนี้เองได้กลายมาเป็นแนวทางที่รัฐบาลภายหลังการปฏิวัติในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 มีความพยายามที่จะเจรจากับประเทศต่าง ๆ เพื่อยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขต จนกระทั่งสำเร็จเสร็จสิ้นทำให้สยามมีเอกราชทางการศาลอย่างสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2481

การผลักดันให้สยามมีเอกราชทางศาลสมบูรณ์ใน พ.ศ. 2481 ไม่เพียงสะท้อนถึงการทวงสิทธิในกฎหมายระหว่างประเทศ แต่ยังเป็นการสร้างความเป็นรัฐชาติ (Nation-State Building) อย่างเป็นรูปธรรม การเจรจาแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรม คือ การต่อสู้กับโครงสร้างอำนาจของจักรวรรดินิยมยุคใหม่ และเป็นเครื่องมือทางการเมืองที่ทำให้คณะราษฎรแสดงบทบาทผู้นำอธิปไตยแทนสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นการเปลี่ยนจุดศูนย์กลางความชอบธรรมของรัฐในลักษณะหนึ่ง

2. หลักความปลอดภัย จะต้องรักษาความปลอดภัยภายในประเทศ ให้การประทุษร้ายต่อกันลดน้อยลงให้มาก เพื่อเป็นการยืนยันว่ารัฐบาลภายใต้ระบอบใหม่นั้น จะสร้างความปลอดภัยในชีวิตให้กับประชาชน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองในแต่ละประเทศที่ผ่านมา มักประสบกับสถานการณ์สงครามกลางเมือง ดังนั้น คณะราษฎรจึงต้องสร้างหลักประกันว่ารัฐบาลหลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้วจะต้องรักษาความปลอดภัยภายในประเทศให้ได้

การเน้นความปลอดภัยไม่ได้หมายถึงการป้องกันอาชญากรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นความพยายามของรัฐบาลใหม่ในการ ผูกขาดการใช้กำลังโดยชอบธรรม (legitimate violence monopoly) ตามแนวคิดของ Max Weber เพื่อให้ประชาชนยอมรับว่ารัฐภายใต้ระบอบใหม่คือผู้ดูแลความสงบเรียบร้อย การเน้นเรื่องนี้ยังสะท้อนความหวาดระแวงว่าการเปลี่ยนแปลงอาจถูกโต้กลับโดยฝ่ายอนุรักษนิยม จึงต้องสร้างเสถียรภาพทางการเมืองควบคู่กับการป้องกันสงครามกลางเมือง

3. หลักเศรษฐกิจ ต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะจัดหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎร อดอยาก” ซึ่งเป็นข้อความที่ออกมาเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาก่อนหน้านั้น ที่รัฐบาล ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ได้เสนอ “โครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ” ซึ่งต่อมาในวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2475 หลังจากมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และมีการตั้งสภาผู้แทนราษฎรไม่นาน ก็ได้มีการเสนอ “โครงการ เศรษฐกิจ พาณิชยการ กสิกรรม และอุตสาหกรรม” เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร และเป็นจุดตั้งต้นที่นำไปสู่การเสนอ “เค้าโครงการเศรษฐกิจ” ของนายปรีดี พนมยงค์ ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2475

Journal of MCU Dvravati Review (JMDR) Vol.5 No.1 (January–June 2026)

อย่างไรก็ตาม การเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจของ ปรีดี พนมยงค์ ซึ่งแสดงให้เห็นวิสัยทัศน์แบบรัฐสวัสดิการเชิงพัฒนา (Developmental Welfare State) ที่ล้ำหน้ากว่าประเทศเพื่อนบ้าน ได้ถูกต่อต้านจากชนชั้นเจ้านายที่ครอบครองทุน และที่ดิน ทำให้โครงการนี้สร้างวาทกรรมว่าเป็น ยูโทเปีย มากกว่าความจริง ปัญหาที่แท้จริง คือ ช่องว่างเชิงโครงสร้าง (structural gap) ระหว่างความต้องการปฏิรูปกับความสามารถทางการคลังของรัฐ จึงกลายเป็นจุดอ่อนที่ทำให้ฝ่ายอนุรักษนิยมโจมตีคณะราษฎรได้อย่างมีน้ำหนัก จนกระทั่งนายปรีดี พนมยงค์ ต้องลี้ภัยออกนอกประเทศจากข้อกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์

4. หลักเสมอภาค จะต้องให้ราษฎรมีสิทธิเสมอภาคกัน สืบเนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจที่นำมาสู่การดุลข้าราชการชั้นผู้น้อย และระดับกลางออกจากงาน ขณะที่ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ซึ่งเป็นกลุ่มเชื้อพระวงศ์ไม่ได้ได้รับผลกระทบ ส่งผลให้หลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองสำเร็จแล้วนั้น แนวคิดเรื่องความเสมอภาคกลายเป็นหลักการพื้นฐานที่มีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับแรก นั่นคือ พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. 2475 ในมาตรา 1 บัญญัติว่า “อำนาจสูงสุดของประเทศนั้นเป็นของราษฎรทั้งหลาย ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าราษฎรทุกคนต่างเป็นเจ้าของอำนาจเหมือน ๆ กัน ไม่มีใครจะมีอำนาจไปมากกว่าใคร และหลักความเสมอภาคนี้กลายเป็นหลักการที่ใช้ทั่วไปในอีกหลายมิติ

การบัญญัติว่า “อำนาจสูงสุดเป็นของราษฎรทั้งหลาย” คือ การยกระดับราษฎรจาก “ผู้ใต้ปกครอง” สู่ “พลเมือง” (subject ⟶ citizen) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจเชิงสัญลักษณ์ที่สำคัญมาก แต่ในทางปฏิบัติ ความเสมอภาคยังคงถูกจำกัด เช่น สมาชิกสภาผู้แทนในช่วงแรกมาจากการแต่งตั้ง มิใช่การเลือกตั้งโดยตรงทั้งหมด สิ่งนี้สะท้อนถึงประชาธิปไตยครึ่งใบในระยะแรกเริ่ม ซึ่งเปิดพื้นที่ใหม่แต่ยังอยู่ภายใต้การควบคุมของคณะราษฎร

5. หลักเสรีภาพ จะต้องให้ราษฎรได้มีเสรีภาพ มีความเป็นอิสระ เมื่อเสรีภาพนี้ไม่ขัดต่อหลัก 4 ประการดังกล่าวข้างต้น เป็นผลมาจากการเติบโตของนักหนังสือพิมพ์ ที่ขยายตัวมากขึ้นในช่วงปลายสมัย เผยแพร่องค์ความรู้ในเรื่องสิทธิพื้นฐานของราษฎร และเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองสำเร็จแล้ว แนวคิดเรื่องเสรีภาพก็กลายมาเป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่ง และในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2475 ได้รับรองเสรีภาพไว้ในมาตรา 13 ว่า บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือนับศาสนาหรือลัทธิใด ๆ ย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมือง และไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมของประชาชน ซึ่งเป็นเสรีภาพในทางความคิดความเชื่อ

รัฐธรรมนูญ 2475 รับรองเสรีภาพทางศาสนา และความเชื่อ เป็นการวางรากฐานในประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน (basic human rights) อย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน แต่เสรีภาพทางการเมืองในทางปฏิบัติยังถูกจำกัด เช่น การควบคุมสื่อหรือการจำกัดฝ่ายค้านในบางช่วงเวลา แสดงถึง ความย้อนแย้ง (paradox) ระหว่างการประกาศหลักเสรีภาพกับการธำรงไว้ซึ่งเสถียรภาพของระบอบใหม่

6) หลักการศึกษา จะต้องให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร” ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการสร้างความปลอดภัยภายในประเทศ การสร้างความกินดีอยู่ดี การให้เสรีภาพและความเสมอภาคแก่ราษฎร โดยจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการวางรากฐานทางการศึกษาเพื่อให้เกิดความรู้สำคัญสำหรับราษฎรโดยทั่วไป ซึ่งความรู้ในเรื่องความปลอดภัยในชีวิต ความกินดีอยู่ดี ความเสมอภาค และเสรีภาพนั้น ยังไม่มีการให้การศึกษาเหล่านี้แก่ราษฎรโดยทั่วไป ดังนั้น คณะราษฎรจึงมีการก่อตั้ง “มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง”ขึ้นมา เพื่อถ่ายทอดความรู้ในเรื่องดังกล่าวแก่ราษฎรทั่วไป

ซึ่งการก่อตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง สะท้อนแนวคิดว่า ประชาธิปไตยต้องมีพลเมืองที่มีความรู้ (civic competence) ซึ่งการศึกษาในที่นี้ไม่ได้มุ่งสร้างความรู้เชิงวิชาชีพเท่านั้น แต่คือการสร้างวัฒนธรรมพลเมือง (civic culture) เพื่อให้ประชาชนเข้าใจ สิทธิ หน้าที่ และบทบาทของตน ในระบอบประชาธิปไตย โดยถือเป็นการลงทุนในลักษณะ “ทุนทางสังคม” (social capital) ที่จะหล่อเลี้ยงหรือพัฒนาประชาธิปไตยในระยะยาว

การปฏิวัติ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ทำให้สยามเปลี่ยนแปลงจากระบอบการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยมีการกำหนดหลักการสำคัญในการพัฒนาประเทศ รวมถึงการรักษาเอกราชทั้งทางการเมืองและการศาล เพื่อลดอิทธิพลจากต่างชาติ และสร้างความมั่นคงภายในประเทศ ทั้งในด้านความปลอดภัยและเศรษฐกิจ รัฐบาลคณะราษฎรมีเป้าหมายที่จะสร้างงานให้ประชาชน และปรับปรุงเศรษฐกิจเพื่อให้ทุกคนมีชีวิตที่ดีขึ้น นอกจากนี้ ยังมุ่งเน้นการสร้างความเสมอภาคในสังคม โดยไม่มีการแบ่งแยกอำนาจหรือสิทธิระหว่างประชาชน ทุกคนมีโอกาสและสิทธิที่เท่าเทียมกันในชีวิต มีเสรีภาพในการแสดงออก ให้ความสำคัญกับการศึกษา เพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้กับประชาชนและส่งเสริมความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ของตนเอง โดยรวมแล้วหลักการเหล่านี้จะช่วยเสริมสร้างประเทศให้มีความมั่นคงและเจริญรุ่งเรือง ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม กล่าวโดยสรุป หลักคิดของรัฐบาลชุดแรก คือ กรอบอุดมการณ์ในการเปลี่ยนผ่าน ที่มุ่งสถาปนาความชอบธรรมของระบอบใหม่ผ่านการรับรองสิทธิ ความเสมอภาค และการศึกษา ขณะเดียวกันหลักคิดดังกล่าวยังคงต้องเผชิญกับข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง อิทธิพลของกลุ่มอนุรักษนิยม และความอ่อนแอของสถาบันการเมืองใหม่ การมองหลักคิดเหล่านี้จึงควรตีความว่าเป็นทั้งวิสัยทัศน์เชิงก้าวหน้า และข้อต่อรองทางการเมือง ในการนำพาประเทศเข้าสู่ประชาธิปไตยแบบไทย ๆ ภายใต้เหตุ ปัจจัย หรือเงื่อนไขเฉพาะตัวของสังคมในสมัยนั้น

บทสรุป

การประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 มิได้เป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองในเชิงโครงสร้างเท่านั้น หากแต่ถือเป็น “จุดตั้งต้นเชิงสถาบัน” (institutional starting point) ของการเมืองแบบรัฐธรรมนูญในประเทศไทยอย่างแท้จริง รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวมีผลใช้บังคับยาวนานประมาณ 14 ปี (พ.ศ. 2475–2489) และถูกนำกลับมาใช้โดยการแก้ไขเพิ่มเติมใน พ.ศ. 2495 อีกประมาณ 5 ปี รวมระยะเวลาโดยรวมราว 19 ปี ซึ่งนับว่าเป็นช่วงเวลาที่สำคัญที่สุดช่วงหนึ่งของการวางรากฐานประชาธิปไตยแบบรัฐสภาในประวัติศาสตร์ไทย ในเชิงหลักการรัฐธรรมนูญ 2475 ได้วางรากฐานแนวคิด “อำนาจอธิปไตยเป็นของราษฎร” อย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรก ทำให้ประชาชนได้รับสถานะจาก “ไพร่หรือผู้ใต้ปกครอง” สู่ “พลเมือง” ตามแนวคิดรัฐสมัยใหม่ แม้ในทางปฏิบัติจะยังมีข้อจำกัดเรื่องการแต่งตั้งสมาชิกสภาและการประนีประนอมกับกลุ่มอำนาจเก่า แต่โครงสร้างรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ได้ถูกกำหนดไว้อย่างชัดเจนตามหลักการแบ่งแยกอำนาจ (separation of powers) อันเป็นหัวใจของระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐธรรมนูญ ในมิติของการแก้ไขวิกฤติภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ซึ่งส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจสยามอย่างรุนแรง ทั้งปัญหางบประมาณขาดดุล การดุลข้าราชการ และความไม่พอใจทางสังคม รัฐบาลภายใต้รัฐธรรมนูญ 2475 ได้กำหนดทิศทางแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบมากขึ้น กล่าวคือ

Journal of MCU Dvravati Review (JMDR) Vol.5 No.1 (January–June 2026)

1. การฟื้นฟูเอกราชทางการศาลและเศรษฐกิจ การเจรจาแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมจนสำเร็จในพ.ศ. 2481 ทำให้สยามมีอธิปไตยสมบูรณ์ทางศาล เป็นการสร้างความมั่นคงเชิงโครงสร้างของรัฐชาติ (nation-state consolidation)

2. การวางแผนเศรษฐกิจแห่งชาติ แม้ “เค้าโครงการเศรษฐกิจ” ของปรีดี พนมยงค์จะถูกต่อต้าน แต่แนวคิดการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจโดยรัฐได้กลายเป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดรัฐพัฒนา (developmental state) ในเวลาต่อมา

3. การสร้างเสถียรภาพภายในประเทศ การผูกขาดอำนาจการใช้กำลังโดยรัฐ และการจัดตั้งสถาบันทางการเมืองใหม่ ช่วยลดความเสี่ยงของสงครามกลางเมืองแบบที่เกิดขึ้นในหลายประเทศภายหลังการปฏิวัติ

4. การลงทุนด้านการศึกษาและการสร้างพลเมือง – การก่อตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เป็นการสร้างฐานความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชน ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในระยะยาว

ดังนั้น แม้ระบอบประชาธิปไตยหลัง พ.ศ. 2475 จะเผชิญความขัดแย้งทางการเมือง การรัฐประหาร และข้อจำกัดเชิงโครงสร้างหลายประการ แต่การมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด และการจัดวางสถาบันทางการเมืองตามแบบประชาธิปไตย ได้กลายเป็น “บรรทัดฐานใหม่” (new political norm) ของสังคมไทย กล่าวอีกนัยหนึ่ง รัฐธรรมนูญ 10 ธันวาคม 2475 มิใช่เพียงเอกสารทางกฎหมาย หากแต่เป็นจุดเริ่มต้นของวัฒนธรรมรัฐธรรมนูญนิยม (constitutionalism) ที่กำหนดทิศทางการเมืองไทยตลอดศตวรรษที่ 20การประเมินเหตุการณ์ 2475 จึงควรพิจารณาทั้งในฐานะ “การปฏิวัติทางการเมือง” และ “กระบวนการสร้างรัฐสมัยใหม่” ที่วางรากฐานให้ประเทศไทยสามารถปรับตัวต่อแรงกดดันทางเศรษฐกิจและการเมืองโลกภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ได้อย่างมีทิศทาง แม้จะไม่สมบูรณ์ แต่ก็ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการเดินหน้าสู่ระบอบประชาธิปไตยในประวัติศาสตร์ไทย

เอกสารอ้างอิง

ธงชัย วินิจจะกูล. (2548). **"ความเป็นไทยกับประวัติศาสตร์การเมืองไทย" ในประชาธิปไตยบนเส้นขนาน**. กรุงเทพฯ: ฟ้าเดียวกัน.

ธำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. (2547). **2475: ระบอบประชาธิปไตยแบบไทยไทย**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเด็ก.

สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ. (2548). **รัฐธรรมนูญ 10 ธันวาคม 2475 กับการสถาปนารัฐธรรมนูญนิยม**. กรุงเทพฯ: ฟ้าเดียวกัน.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2538). **ประวัติการเมืองไทย**. กรุงเทพฯ: บริษัทสามัคคีสาร (ดอกหญ้า) จำกัด (มหาชน).

กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ. (2517). **ประวัติรัฐธรรมนูญไทย ฉบับแรก พ.ศ.2475**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ประจักษ์วิทยา.

แจ่มจันทร์ ทองเสริม. (2542). **60 ปีการเมืองไทย (พ.ศ.2475–2535)**. กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์ สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา.

พงษ์เพ็ญ ศกุนตาภัย. (2512). **ประชาธิปไตยกับกระบวนการเมืองในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.

สมพงษ์ เกษมสิน. (2515). **การปกครองของไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

Journal of MCU Dvravati Review (JMDR) Vol.5 No.1 (January–June 2026)

สำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2557). **ประมวลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย.** กรุงเทพฯ: กลุ่มงานการพิมพ์ สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.

รุ่งฤทธิ์ ศยามานนท์. (2519). **นโยบายรัฐบาลไทย พ.ศ.2475–2519**. กรุงเทพมหานคร: แผนกตำรา และคำบรรยาย คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.